

ZPRÁVY

PROJEKT PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA 1914–1918 A TIŠNOVSKO

Josef Zacpal

Více či méně významná nebo kulatá výročí bývají častým podnětem k muzejním výstavám. Při vzniku prezentovaného projektu sehrála zásadní roli skutečnost, že jsme si v uplynulých pěti letech připomínali sto let od první světové války a v těsné návaznosti stejné kulaté výročí rozpadu rakousko-uherské monarchie a vyhlášení samostatného československého státu. Pro většinu paměťových institucí bylo téměř povinností zařadit tyto mezníky našich novodobých dějin v nejrůznějších formách a podobách do svých výstavních plánů. Nejinak tomu bylo i v Muzeu Brněnska, ve kterém se v tomto směru nejvíce ze všech šesti poboček angažovalo Podhorácké muzeum v Předklášteří.

Na úplném začátku museli odborní pracovníci pobočky s nejbližší vazbou k těmto tématům, historik a etnoložka, najít optimální řešení, jak k realizaci přistoupit. Prvotní zvažování dvou rozsáhlých celosezónních výstav ve třech velkých výstavních sálech v patře budovy, konkrétně v roce 2014 k první světové válce a v roce 2018 ke vzniku republiky, záhy ztroskotalo na zcela praktických důvodech. Jednak na početné i druhově nedostatečném vlastním sbírkovém fondu a jednak na logickém předpokladu, že tentokrát nelze počítat ani s jindy obvyklou vzájemnou výpomocí od kolegů ze spřátelených muzeí. Proto bylo třeba najít jinou formu prezentace. Výsledkem bylo rozhodnutí realizovat výstavy v každém výročním válečném roce

v mnohem menším prostoru muzejní galerie v přízemí budovy a současně do jejich příprav zapojit i širokou veřejnost z tišnovského regionu formou výzvy ve sdělovacích prostředcích. Vznikl tak pětiletý projekt s názvem *První světová válka 1914–1918 a Tišnovsko*, který měl ve své konečné podobě dvě složky, výstavní a dokumentační. Výzva totiž našla u místního obyvatelstva až překvapivě silnou odezvu a lidé půjčovali materiály po svých předcích nejen do zmíněných výstav, nýbrž je poskytovali i k reprodukování do muzejního fotoarchivu a v několika případech dokonce ponechali muzeu i jejich originály.

DOKUMENTAČNÍ ČÁST PROJEKTU

První výzva k obyvatelům tišnovského regionu byla zveřejněna ve čtvrtém čtvrtletí roku 2013 a následně ještě dvakrát. Materiály lidé nosili po celou dobu trvání projektu bez ohledu na podzimní termíny připravovaných výstav. Pracovníkům muzea je poskytovali na určitou dobu ke skenování nebo k ofotografování, poté byly vráceny s výjimkou těch, které byly v originále prezentovány na jednotlivých výstavách. V případě dokumentace šlo vždy o dvojrozměrné materiály (dopisnice, legitimace, úřední dokumenty, korespondence, paměti, výpisy z kronik, pamětní listy, rukopisné zápisy a zápisníky z cest, drobné tisky,

pohlednice, fotografie, fotografická alba a další). Reprodukované materiály muzejní dokumentátorka ukládala do speciálně vytvořeného souboru, který se stal v konečné fázi součástí muzejního digitálního fotoarchivu. Soubor má 55 položek, ty, kromě několika neznámých osob, obsahují materiály ke konkrétním jménům vojáků a legionářů. Nechybí ani záznamy o dárcích, kteří je poskytli, a o jejich případné přibuzenské vazbě. Při jednání s poskytovateli byla téměř vždy patrná trvající citová vazba a úcta k ve válce bojujícím předkům. Naopak materiály ke dvěma jménům v seznamu poskytl cizí člověk, který je před mnoha lety zachránil na jedné ze skládek odpadu. Ve dvou případech se osoby, které původně materiály pouze poskytly k výstavním účelům a k dokumentaci, nakonec staly i dárci a originály věnovaly muzeu. Pokud jde o množství kusů k jednotlivým osobám, tak je to velmi variabilní. Někdy má položka v souboru pouze jedinou fotografii nebo dopisnici, jindy naopak obsahuje desítky dopisnic či množství fotografií a písemností. Proveniencí jde až na několik výjimek o sběrný region muzea (Tišnov, Maršov, Podolí, Malhostovice, Šerkovice, Sejřek, Železné, Vohančice, Předklášteří, Heroltice, Drásov, Štěpánovice, Lomnice, Ochoz u Tišnova).

VÝSTAVNÍ ČÁST PROJEKTU

Všech pět plánovaných výstav bylo otevřeno zhruba ve stejném podzimním termínu a trvaly vždy přes vánoční období až

do ledna následujícího roku. Jejich realizací byl splněn i třetí záměr celého projektu, a to zpřehlednění informací o sbírkovém fondu muzea k tomuto tématu a jeho co možná nejširší využití. Jak už ale bylo uvedeno výše, k návštěvnické atraktivnosti výstav by to zdaleka nestačilo. Ve vztahu k regionu velmi pomohla výzva k veřejnosti, o to více pak návštěvníci objevovali na panelech a ve vitrinách dokumenty a předměty spojené s konkrétními a třeba i jim známými osobami či rodinami. Největším problémem bylo zajištění adekvátního množství a druhové pestrosti vojenské výstroje a výzbroje pro prezentaci. V tomto případě pomohly kontakty se soukromým sběratelem, který poskytl na jednu z výstav zajímavou kolekci polních lahví, a také spolupráce s Muzeem města Brna, odkud byly zapůjčeny pušky a další druhy zbraní a výstroje. Některé materiály k legionářům na výstavy v letech 2017 a 2018 byly z majetku spolku vojenské historie Maršovští hraničáři z Maršova, jehož členové rovněž drželi uniformovanou stráž na vernisážích a doprovodných akcích. V letech 2014–2018 bylo tímto způsobem realizováno pět komorních výstav¹, které měly vždy dvě nosné roviny. První, všeobecná, informovala o válečné situaci v daném roce, druhá byla zaměřena mnohem úžeji na konkrétní situaci nebo téma. Postupně to bylo prožívání vánoční atmosféry v zákopech, situace obyvatelstva v zázemí, zbraně a armády bojujících zemí a péče o raněné, formování československých legií a účast mužů z Tišnovska v jejich řadách a naposledy vznik samostatného státu Čechů a Slováků.

Samozřejmě, že z pohledu naší státnosti byla nejvýznamnější instalací závěrečná výstava, otevřená symbolicky v den 100. výročí vyhlášení republiky, v neděli 28. října 2018. Její vernisáž byla součástí celodenního programu oslav v městě Tišnově a výstava samotná byla zařazena do centrálního registru akcí k tomuto výročí a do výstavního cyklu *Republika 100*, společně připraveného Muzeem Brněnska, Technickým muzeem v Brně, Moravským zemským muzeem a Muzeem města Brna.

K drtivé většině výstav jsou připravovány doprovodné programy a nejinak tomu bylo i u všech pěti „válečných“ instalací. Forma byla vždy stejná, protože muzejníci k tomuto účelu využívali již tradiční a veřejností oblíbená adventní setkání. Obsahově šlo o komponovaný program, do něhož se čtením textů a někdy i hereckými etudami zapojovali zaměstnanci pobočky, v kulturním programu pak účinkovali pozvaní externisté. Program XII. až XVI. ročníku byl tematicky přizpůsoben probíhajícím výstavám:

- 2014: Vánoce na frontách 1. světové války
- 2015: Škoda Tě, synečku, na tý vojně...
- 2016: Píseň v první světové válce
(písně hlavních válečných stran na evropských bojištích)
- 2017: Ztracená generace a legie.
S písněmi a harmonikou nad knihami
- 2018: O životě a lidech za 1. republiky v Tišnově. (V tomto případě bylo Adventní setkání společným doprovodným programem také k výstavě *Život v měšťanské domácnosti po první světové válce*.)

Volným pokračováním výstavní části projektu byly ještě další dvě výstavy realizované v Podhoráckém muzeu v jubilejním roce 2018. První z nich *Václav Hynek Mach. Sochař nově republiky*, autorsky připravená historičkou umění a zpřístupněná

od 25. února do 22. dubna, byla věnována umělci, který svými sochařskými pracemi pro architekturu a veřejný prostor v Brně a dalších městech spoluvytvářel vizuální kulturu nové republiky. Navíc byl osobním životem spojen s tišnovským regionem a jeho dílo je bohatě zastoupeno ve sbírkovém fondu Podhoráckého muzea. Druhá instalace naopak výstavní rok končila. Předmětem zájmu autorky výstavy, etnologky muzea, se stal život v měšťanské domácnosti po první světové válce. Stejný byl i název výstavy probíhající od 25. listopadu 2018 do 10. března roku 2019. Autorka na ní prezentovala vybavení domácnosti a společenské poměry na příkladu konkrétní rodiny tišnovského starosty Aloise Řezáče, úřadujícího v letech 1914 až 1936. S koncem této výstavy také definitivně skončila výstavní část projektu k první světové válce a vzniku republiky. Dokumentační část však zůstává otevřená a muzejní pracovníci doufají, že bude alespoň občasnými nabídkami pokračovat. Ze strany veřejnosti byly všechny výstupy hodnoceny velmi pozitivně, jak přímo ve výstavních prostorách, tak i v rovině veřejného mínění v regionu. Jedním z mnoha dokladů byla i značně vysoká účast spolupracovníků a dárců na závěrečném setkání s autory projektu v muzejní budově v neděli 20. ledna 2019. Prokázala se rovněž kvalita a využitelnost sbírkového fondu k tématu. Není sice početný, ale obsahuje i unikáty oceňované odborníky. Některé z nich, prezentované nejprve na výstavách v Podhoráckém muzeu, byly následně zapůjčeny na hrad Špilberk do rozsáhlé výstavy *Co nám válka vzala a dala...*, uspořádané Muzeem města Brna v jubilejním roce 2018.

¹ Pořadí a termíny výstav s uvedením návštěvnosti: 2014 Vánoce na frontách 1. světové války, 23. 11. 2014 – 11. 1. 2015, 823 návštěvníků; 2015 Napsala mi máma... První světová válka – rok 1915, 15. 11. 2015 – 31. 1. 2016, 737 návštěvníků; 2016 Na frontě a v lazaretu První světová válka – rok 1916, 16. 10. 2016 – 8. 1. 2017, 1413 návštěvníků; 2017 První světová válka – rok 1917, 22. 10. 2017 – 14. 1. 2018, 892 návštěvníků; 2018 První světová válka – rok 1918, 28. 10. 2018 – 20. 1. 2019, 782 návštěvníků. Celkem si všech pět výstav prohlédlo 4647 osob.